ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10 — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1887

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԻՍԱԿԱՆ

Կը հրատարակուի ամեն ամսոյ սկիզբը:
Բաժանորդագրեալ է կամոյ վճարելի՝ Տարեկան 8 ֆր. — 4 դր.: — Վեցամսեայ՝ 5 ֆր. — 2 դր. 50 կոպ.:
Մէկ թիւ առանձին՝ կը վաճառուի 1 ֆր. — 50 կոպ.:
Խմբագրութեան կենդրոնավայրն է Վիեննա, Մխիթարեան Միաբանութեան Մայր վանքը:

Արեւելքի՝ ի Կոստանդնուպոլիս եւ ի Զմիւռնիա՝ Աղցն Միաբանութեան վաճառատեղեաց կ'ընդունուի առանց ժամուն ծախքից:
Արեւելքի ուրիշ քաղաքներուն համար՝ յիշեալ վաճառատեղիներն կը սկսի ժամուն ծախքը հաշուել:
Ծանուցմունքն առանձին սակարկութեամբ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ
ՀՆԱԽՕՍԱԿԱՆ — Պերսեպոլսոյ սեպագիրը:
ԲՆԱԳՊԱՏՄԱՆԱՆ — Թոչնոց մաշակը:
ԳՐԱԿԱՆ — Պատմութիւն հայ լրագրութեան:
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ — Դերասանն:
ԱՐՈՒԵՍՏԳԻՏԱԿԱՆ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ — Գիւղական տնտեսագիտութիւն:
ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ — Մոմագործութիւն:
ԲՈՐԱՏԱԿԱՆ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆՈՐԱՎԷՊ — Դաւեսիլեա:
ՍԵԼԵՒՏՍԵԼՔ
ՆՈՐԱՀՐՈՒՐՔ — ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ — ՄԱՆՐԱՀՈՒՐՔ
ԿՈՂՄՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԵՒՆ

ՍԿԻԶԲՆԱԿԱՆ

ՀՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՊԵՐՍԵՊՈԼՍՈՅ ՍԵՊԱԳԻՐՔ

Բ.

(Շարունակութիւն:)

Գ. *Ստուգանկանք:* — Հայական լեզուիս նման նաեւ պարսկականն ունի գ, ջ, ճ:

1. Ց կրկնաձեւ է [illegible], եւ [illegible], առաջինն ուէն եւ էէն, իսկ վերջինը միայն ուէն յառաջ: Աւեստայի լեզուն (զանդկերէն) ոյն սեպերուն դիմաց միշտ նոյնաձայն գ կը հանէ, իսկ նրպ. միայն բառառաջքին. իսկ բառամէջքին այն առեն՝ երբ գ ուրիշ բաղաձայնի մը վրայ յենու. վասն զի երկու ձայնաւորի մէջ եւ նայ գրերէն ետեւ՝ միշտ գ-ի փոխուած է գ: Ահա քանի մը օրինակ. [illegible] գոռ, զնդ. գոշ, նոյնպէս հայերէն գաշել: [illegible] գոբ, զնդ. գեբեռ, նրպ. ԱՅԱՅՐ, եբրիպել: — [illegible] գոամ, զնդ. գոամ, գոա, նրպ. ՅՅ, իսկ հայերէն գոա, ինչպէս նրբգերմ. ԵԱ: Դարձեալ համեմատենք հնպ. եւ զնդ. գոգոգ (կապեալ), նրպ. ԱՅԱՅ, հայերէն պահուած հաստաքիւոգ բարդին մէջ, որ հայաբարդ ձեւով պիտի հնչէր հոգոգնիգ:

2. Դ եռաձեւ է [illegible], [illegible] եւ [illegible] հետեւորդ եռաձայն ա, է, ու ձայնաւորաց համեմատ: Այս հնչող ատամնականն անփոփոխ աւանդուած է նաեւ զանդիկ եւ պարսիկ լեզուներէն: [illegible] դանիկ՝, զնդ. դանոա, նրպ. ԵԱ եւ հյ. դեհ: Դարձեալ հնպ. եւ զնդ. դոգա, հյ. դոգ, նրպ. ԱԼԱ: հնպ. դրուգա (սուտ), զնդ. դրուգա, նրպ. ՀՅԱ, եւ հյ. ուխտադրուգ (ուխտին ստող) եւ ասկէ դրգել, դրուգան եւ այլն: — [illegible] դէ, զնդ. դէ, նրպ. ԱԼԱԼ եւ հյ. դեռել (դեռ): — [illegible] դուլ, զնդ. դվլրա, նրպ. ՅԱ եւ հյ. դուսն, դուսրի: — Հին եւ նոր պարսկերէնի դ ձայնն քոյր լեզուաց հնչող կոկորդականներուն համեմատ կու գայ երբեմն, ուստի եւ մերձաւորագոյն զանդիկ քրոջ ձայնին կը պատասխանէ: Այսպէս հնպ. դոգոգ (ձեռն), նրպ. [illegible], իսկ զնդ. զոգա, եւ հայերէն աւանդուած՝ գոգակ, գոգակերտ (ձեռագործ), գոգոգան (երախակալ), գոգոգաակ եւ գոգոգարակ (ձեռնոտու, օժանդակ) պարսկաբուն բառերով: Դարձեալ հնպ. գոգոգ (բարեկամ), նրպ. [illegible], զնդ. զոզ (իղձ, կամք): հնպ. ոգամ, զնդ. ոզեմ, հյ. եռ: հնպ. գոգոյ (ծով) նրպ. ՅՅ, զնդ. զոգոյ, եւ այլն:

3. Թ միաձեւ է [illegible], որուն նաեւ հին բակտրիարէն (զանդկերէն) կը պատասխանէ թ, բայց երբեմն սոսկ գ: [illegible] յոթ կամ եոթ (որչափ), նոյնպէս եւ զանդկերէն: — [illegible] դիրգ (մեերիմ, բարեկամ, Միհր). նոյնպէս եւ զնդ. իսկ նրպ. ՅԼՕ: Դարձեալ գոթ, իսկ

[1] Ճշդագոյն ատառարձութեամբ գրելու էր թեբեւս գահյ՝՝՝, սակայն որովհետեւ հայ լեզուիս ուղղագրութիւնն բաղաձայնէ եաք ՝ չի հանդուրժեր, վերագոյն ձեւը գնել լաւագոյն համարեցանք:

digitised by A.R.A.R.@

զնդ. ֆոռա, եւ նրպ. օՀ, որմէ հյ. ֆոհ, ֆոհոյ։ — Բայց մերթ այս Ֆ զանդկ. նաեւ ֆ կը հա-մեմատի, ինչպէս վերագոյն յիշուած գ՝ զնդ. ֆի։ 𐬱𐬀 𐬴𐬆 ֆոհ (խօսիլ), զնդ. սանհ։ Նոր պարսիկն հնագոյն Ֆ = գՀէ միայն հ շունչը պահած է յաջորդ բառերուն մէջ՝ հնպ. ֆոռա, նրպ. օՀ, եւ հնպ. դիֆրա, նրպ. յաօ. ուրեմն մեր ֆոհ եւ Մէհր կամ Միւրհ պարսկածին բառերն Սասանեանց ժա-մանակին պահլաւիկ անուանեալ լեզուէն հա-տուածք են։

Հին պարսկական սեպագրութիւնք յատուկ սեպ մը ալ կ՝ընծայեցնեն 𐎠 ձեւով եւ գր (կամ Ֆր) հնչմամբ, ինչպէս 𐎠𐎺𐎼𐎹 դարդի, զնդ. նոյնպէս, իսկ նրպ. յաշ եւ 𐎠𐎺𐎼𐎹 դարէարդ (երրորդ), զնդ. Ֆրէրդ, նրպ. ՀՀ (երեք)։

Հին եւ նոր պարսկերէն ատամնականներն եթէ մերիններուն հետ համեմատենք, անոնց վրայ կը տեսնենք կարեւոր յատկութիւն մը՝ զոր մեր լեզուն բնաւ չի ճանչնար։ Պարսիկք իրենց դ եւ Ֆ ձայներն երբեմն նախալեզուի կոկորդա-կաններէն յառաջ բերած են, ինչպէս յիշատա-կեր ենք։ Այս երեւոյթն զմեզ ինչպէս նաեւ ուրիշ քիչերն կը հեռացնէ պարսկականէն, որ այս կողմանէ նոյն իսկ զանգկէն սակաւ ինչ կ՝օ-տարանայ։

Դ. Ընթնականք։ — Նաեւ այս կարգին մէջ մերիններն նման երեք ձայն դ, Ֆ, ֆ (ֆ) աւան-դած են սեպագիրք։

1. դ՝ ա, ի, օ ձայնաւորներու առջեւ մէկ միայն ձեւ ունի եւ է 𐎠, որուն հետ նոյն է ձայնիւ զանգկերէն, իսկ նոր պարսկերէն՝ երբ նախատառ է դ, ապա թէ ոչ Ֆ կամ Ֆ կ՝ըլլայ։ 𐎠𐎺𐎼 դիրբ (հայր), զնդ. դաթա, նրպ. پدر։ Դարձեալ հնպ. ադի (ջուր), զնդ. ադ, իսկ նրպ. آب, եւ հայերէն պահուած անապատ (անջրդի), անապակ (անջուր, զուտ [գինի]) պահլաւիկ բառերով։ Նոյնպէս հնպ. Ֆշարա (գիշեր, խաւար), զնդ. Ֆշարան, իսկ նրպ. شب։ — հնպ. նադա (թոռն), զնդ. նադաթ, իսկ նրպ. نبيرة։ Ներ-ջապէս հնպ. դիրի (գիր), որուն ընդարձակ է նրպ. يبير եւ հյ. գրէր (գրիչ, գրող), բայց սա աւելի հնաձեւ շրթնականով, այսինքն դ եւ ոչ Ֆ։

2. Ռ նոյնպէս միաձեւ է 𐎠 երեք վերոյի-շեալ ձայնաւորաց առջեւ։ Հին բակտրիական լե-զուն ասոր դիմաց կը հանէ հասարակօրէն Ֆ, բայց երբեմն նաեւ վ։ Նոր պարսկերէնն ب կը ցուցընէ երբ նախատառ է, վասն զի բառին մէջ կամ վերջ ց եղած է։ 𐎠𐎺𐎼 գոֆդ (գետին), զնդ. գոֆդ, նրպ. بوم։ հնպ. ադ (առ), զնդ. ադ։ հնպ. նայֆա (լաւ, քաջ), նրպ. نيف։

3. Ֆ ալ որ միաձեւ է 𐎠, գրեթէ միայն նախատառ երեւցած է սեպագրութեանց մէջ եւ այն՝ ի առջեւ լոկ։ 𐎠𐎺𐎼 ֆրոմանա (հրաման), նրպ. فرمان։ հնպ. ֆրատամա (առաջին), զնդ. ֆրոթամա, միջին պրս. ֆրատամ եւ հայերէն ֆարիամ (մեծատուն = առաջին), որ սակայն մեր բառը չէ։ հնպ. ֆուֆա, իսկ նրպ. ՀՀ եւ հյ. ֆոհոյ (= լեռնակ), որ նմանապէս օտար է։

Շրթնականաց կարգին մէջ պարսիկն հպէն զատող կարեւոր տառն է ֆ, զոր մենք ցարդ չու-նինք, եւ մեր ֆն ալ անոնց անծանօթ է։ Պատ-գրութեան արժանի կէտ մըն է մեր մէջ հ, որ երբեմն հնագոյն ֆ = (դ հ) է յառաջ եկած է՝ այս թաւին միայն շունչը մնալով։ Արդ այս երեւոյթը չի նշմարուիր պարսիկ շրթնականաց վրայ. իսկ երբ նոր պարսկերէնն ալ մերիներն նման փոփոխութիւններ երեւան կը հանէ, ինչ-պէս հնպ. ֆուֆա եւ նրպ. ՀՀ (լեռ), եւ այլն, ասոնք պարսիկն հպէն մերձեցնելու զորութիւն չունին. վասն զի պարսկական լեզուին անսովոր եւ լոկ պատահական է նոյն տառափոխութիւնն։ Մեր նախնիք ֆ ձայնն հանելու գժուարութիւն կը կրէին անշուշտ եւ կը հնչէին թերեւս իբրեւ հ. այս միտութենէն կրնանք գիւրաւ մեկնել երբ կը տեսնենք որ պարսիկներէ մեզի անցած անուն-ներն ֆի դիմաց հ կը ցուցնեն։ Այսպէս ֆնֆրա հրեշտակ, فرمان հրման, فرزند հրեշտակ, فردوس հրեշտակ, فندق հրեշտակ, فندق հրեշտակ, فزند հրեշտակ, եւ այլն։

(Շարունակելի։) Հ. Ս. Տ.

ԲՆԱԳԻՏՍԱԿԱՆ

ԹՈՒՆՈՒ ՄԵՌՈՒԿ

Զմեզ պատող բնութիւնն, իւր չքնաղ գեղեցկութիւնները ցուցընելու համար, ստէպ ստէպ իւր բազմագոյն անիւը կը հոլովէ, որով մեր աչաց առջեւը զարմանալի եւ յանկուցիչ տեսարաններ բանալով՝ հրաւեր կը կարդայ, որ աւելի մտադիր ուշակալութեամբ զննենք իւր շքեղութիւններն եւ աւելի ի մերձուստ թափանցենք իւր օրինացն, եւ ասով զարգացընենք մեր մտաց սահմանը։ — Այս անգամ կեցընենք բնութեան անիւը, փետրաւոր շնչաւորաց քանի մը զարմանալի յատկութիւնները նկատելու։ — —

Թռչնոց մեծագոյն մասն իր համագոյն կամ գոյնագոյն համապատասխան փետուրներովը մարդուն աչացն ակնահաճոյ հրապուրիչ տեսարան

digitised by A.R.A.R.@